

Kazania w kulturze polskiej. Edycje kolekcji tematycznych, red. ks. Kazimierz Panuś [i in.], t. 4-7 (t. 4: *Kazania wielkanocne*, red. Janusz S. Gruchała, Kazimierz Panuś, ss. 567; t. 5: *Kazania adwentowe*, red. Witold Ostafiński, Kazimierz Panuś, ss. 554; t. 6: *Kazania bożonarodzeniowe*, red. Anna Jungiewicz, Kazimierz Panuś, ss. 576; t. 7: *Kazania patriotyczne*, red. Kazimierz Panuś, Marek Skwara, ss. 735, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2019.

Prezentację pierwszych trzech tomów tej kolekcji zawierają „Roczniki Teologiczne” 67 (2019), nr 12, s. 246-252. Redaktor zbioru, ks. prof. dr hab. Kazimierz Panuś, tak uzasadnia celowość opracowania kolejnych tomów antologii: „[...] kaznodziejstwo polskie jest niezwykle cennym źródłem do poznania kultury religijnej, duchowości i obyczajów, dziejów języka, literatury i sztuki. Jednocześnie ten ogromny obszar jest najbardziej zaniedbanym badawczo dziełem naszego piśmiennictwa” (t. 5, s. 6). Owocem badań prowadzonych w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki są wybrane kazania wielkanocne, adwentowe, bożonarodzeniowe i patriotyczne z okresu od XIII do XXI w. Typologia ta uwypatnia, w jaki sposób kaznodzieje przybliżali wiernym naukę Kościoła i wiązali ją z życiem ówczesnych słuchaczy.

Czterotomowe dzieło jest starannie wydane, z odpowiednio dobranymi ilustracjami na okładkach. Każdy tom otwiera słowo redaktora o celowości podjętych badań. Na treść woluminu wskazuje obszernie wprowadzenie redaktorów danej grupy kazań. Część I, do XVIII, opracowali: Janusz S. Gruchała (t. 4), Witold Ostafiński (t. 5), Anna Jungiewicz (t. 6), Marek Skwara (t. 7). Część II, od XIX–XXI w., tomy 4-7, opracował Kazimierz Panuś. Autorzy opracowań wskazują na znaczenie danego gatunku kazań pod kątem historycznym, teologicznym i metodycznym oraz uzasadniają jego wybór. Przed częścią I podano zasady wydania i transkrypcji kazań, a przed częścią II – tylko zasady ich transkrypcji. O treści każdego kazania informuje obszerny komentarz, obejmujący podstawę wydania, notę biograficzną autora, objaśnienie słów i zwrotów językowych, archaizmów, słów łacińskich itp. Ułatwia to zrozumienie treści i formy kazania. Szczegółowe komentarze sięgają

nawet ośmiu stron. Wnikliwe objaśnienie tekstów kazań dostarcza wiedzy z zakresu teologii, historii języka, kultury, Kościoła, narodu i państwa.

Po indeksie osób i postaci każdy tom zwieńcza prezentacją w języku angielskim – „Introduction”, licząca ponad 20 stron, w której autorzy szczegółowo informują o celu, metodzie naukowej i zawartości danego woluminu. Na końcu tomu 7 załączono wykaz 148 autorów wszystkich kazań zamieszczonych w całym dziele, z uwzględnieniem odniesienia do nich w poszczególnych siedmiu tomach. Z dorobku niektórych kaznodziejów zaczerpnięto po dwa i więcej kazań (P. Skarga – 6; M. Białobrzęski – 5).

Materiał badawczy odznacza się wielką różnorodnością – najstarsze kazanie pochodzi z XIII wieku (Marcin Polak), a najnowsze – z 10 kwietnia 2017 r. (M. Jędraszewski). Długość kazań mieści się w granicach od kilku do kilkunastu stron. Biorąc pod uwagę to, że wkład w kulturę polską mają nie tylko katolicy, lecz także chrześcijanie innych wyznań, w tych tomach zamieszczono także kazania autorów prawosławnych i protestanckich. Co więcej, możemy zapoznać się z dwoma kazaniem żydowskimi wygłoszonymi w ważnych chwilach historii Polski (Izaak Cylkow, Ozjasz Thon).

Kazania wielkanocne (t. 4) poprzedza teologiczno-homiletyczne wprowadzenie w zakresie zagadnień: między pasją a paschą, tematy wzięte z perykop, niedziela i poniedziałek wielkanocny, niedziela przewodnia, *loci theologici*, wypadki szczególne i uwagi do części drugiej (łącznie 46 kazań). Wśród autorów kazań są m.in. w części I: Peregryn z Opola, Piotr Skarga, Szymon Starowolski, Paweł Kaczyński; w części II: Józef Męciński, Karol Antoniewicz, Karol Józef Fischer, Karol Wojtyła, Edward Staniek, Józef Michalik. Powstały tom stanowi obszerną antologię kazań o zmartwychwstaniu Chrystusa.

Kazania adwentowe (t. 5). Autorzy wprowadzenia wskazują na pojęcie i cel Adwentu jako czasu oczekiwania na przyjście Chrystusa w dawnym i współczesnym rozumieniu teologicznym. Wybrano 37 kazań. Ich autorami w części I są m.in. Mikołaj Rej, Jakub Wujek, Stanisław Sokołowski, Tomasz Młodzianowski, Maksymilian Karpowicz, a w części II – Stefan Przetaczyński, Piotr Semeneńko, Stanisław Adamski, Janusz Stanisław Pasierb, Józef Zawitkowski. Warto zwrócić uwagę na związek teologii z praktyką kaznodziejską.

Kazania bożonarodzeniowe (t. 6). Obszerne wprowadzenie autorskie (28 stron) dotyczy liturgicznego okresu Bożego Narodzenia, jego miejsca w czasie, kłopotliwych wersetów, wątków apokryficznych, i uzasadnienia wyboru kazań. Łącznie w tomie znalazło się 39 kazań. Wśród ich autorów w części I są m.in.: Marcin Polak, Peregryn z Opola, Jakub Wujek, Piotr

Skarga, Teodor Gruber, a w części II – Jan Paweł Woronicz, Józef Sebastian Pelczar, Bernard Łubieński, Jan Pietraszko, Jacek Salij. Interesujący jest sposób przybliżania misterium wcielenia.

Kazania patriotyczne (t. 7). Autorzy wprowadzenia wnikliwie i szeroko uwydatniają zagadnienie patriotyzmu (s. 9-84), jego pojęcie i tradycję w ciągu wieków, starcie tego kierunku z prądami jemu przeciwnymi, m.in. z takimi, jak „cywilizatorowie”, komuniści i „Europejczycy” (s. 51-58). Są to cenne wskazania dla homiletów i kaznodziejów, którzy powinni się troszczyć o naród i ojczyznę. Tom zawiera 31 kazań. W części I ich autorami są m.in. Piotr Skarga, Jacek Mijakowski, Maciej Józef Łubieński, Benedykt Józef Czajkowski, w części II – m.in. Jan Paweł Woronicz, Józef Teodorowicz, Jan Paweł II, Ignacy Tokarczuk, Jerzy Popiełuszko, Marek Jędraszewski. Wielką ekspresją odznaczają się zwłaszcza kazania głoszone czasie niewoli narodowej, po odzyskaniu niepodległości i w okresie walczącego ateizmu.

Dzięki współpracy językoznawców i historyków literatury oraz homiletów powstało nowatorskie dzieło wzbogacające wiedzę z zakresu historii literatury polskiej i dziejów kaznodziejstwa, które służy teorii i praktyce głoszenia słowa Bożego. Ta obszerna antologia liczy 4256 stron (t. 1-7); tomy 4-7 obejmują 2412 stron. W siedmiu tomach opracowano w sumie 222 kazania: 139 do XVIII wieku oraz 83 kazania pochodzące z wieków XIX-XXI, które opracował ks. Kazimierz Panuś. Prezentowana edycja jest zatem dziełem twórczym i wiekopomnym.

Omówione przedsięwzięcie naukowe jest warte kontynuacji, uczy bowiem, jak ze skarbcza literatury polskiej wydobywać „rzeczy nowe i stare” (Mt 13, 52). Prezentowane czterotomowe dzieło w pełni zasługuje na rozposzechnianie. Antologia może być pomocna w zgłębianiu historii kaznodziejstwa, w czerpaniu z dawnych kazań w sposób krytyczny i obiektywny. Warto zatem badać przemiany i kierunki rozwoju danego rodzaju kazań, mów i przemówień, praktykowanych w ciągu wieków. Wprowadzenia i komentarze zawierają wiele treści z historii i teorii poszczególnych grup kazań. Antologia kazań powinna znaleźć poczesne miejsce w każdej bibliotece teologicznej, a także w księgozbiorach z zakresu historii literatury polskiej. Może służyć jako pomoc w pracach dotyczących historii kaznodziejstwa. W ramach ćwiczeń z homiletyki warto np. zadawać studentom (klerykom) przeanalizowanie jednego kazania, każdemu innego, aby uczyli się czytać refleksyjnie i rozumieć teksty dawne oraz potrafili czerpać z nich w posłudze słowa Bożego. Taka lektura uwrażliwi kleryków i kapłanów na ponadczasowe problemy kaznodziejskiego przekazu słowa Bożego.

Gratulując twórcom wielkiego dzieła, życzymy im dalszych nowatorskich osiągnięć, aby z przeszłości polskiej literatury nadal wydobywali cenne skarby, czyniąc to dla dobra polskiej nauki i duszpasterstwa. Oby to wartościowe dzieło z pożytkiem dla siebie przyjęli liczni czytelnicy, dla których historia stanie się nauczycielką życia – *magistra vitae*. Niech dawne i nowe kazania prowadzą ludzi do wiary opartej na słowie Bożym.

*Ks. Jan Twardy
Wyższe Seminarium Duchowne
w Przemyślu*